

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук,
професора кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів
і природокористування України Кучая Олександра Володимировича
про дисертаційне дослідження Хрика Василя Михайловича «Теорія і
практика підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до
професійної діяльності», подане на здобуття наукового ступеня доктора
педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика
професійної освіти**

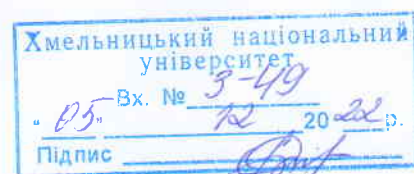
З метою здійснення експертизи дисертації Хрика Василя Михайловича нами було проаналізовано її зміст а також реферат й основні наукові праці дисертантки. Узагальнені результати викладено у наступних положеннях.

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Розв'язання нагальних проблем охорони земель як основного національного багатства України, екологізації функціонування сучасних агроландшафтів, збільшення лісистості території, нарощування природоохоронного потенціалу лісів і збереження їхнього біологічного різноманіття, підвищення біологічної стійкості лісових екосистем до впливу негативних факторів середовища та зміни клімату, поліпшення якісного складу лісових насаджень, розширення сфер застосування методів раціонального використання лісових ресурсів зумовлюють потребу у висококваліфікованих фахівцях лісового господарства, а отже, необхідність упровадження комплексних інновацій в удосконалення системи лісівничої освіти.

Рівень вимог до професійної діяльності та професійної підготовки фахівців лісового господарства зростає у зв'язку з потребами галузі, ринку праці, а також згідно зі стратегічними завданнями, окресленими в законодавчих і нормативних документах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, гемами
Дослідження виконане відповідно до основних напрямів і завдань наукової теми кафедри лісового господарства Білоцерківського національного аграрного університету «Антропогенна трансформація екосистем ландшафтної сфери Правобережного Лісостепу України та методологічні засади збалансованого використання їхніх ресурсів» (ДР № 01 19U100467) і теми кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Формування ціннісних орієнтацій здобувачів освіти в Європейському освітньому середовищі» (ДР №0! 161JÖÜ0115). Тема затверджена вченою радою Уманського державного

педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол №17 від 25.05.2021).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Дисертантом з'ясовано ступінь розроблення проблеми дослідження у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі та практиці, уточнено її термінологічний апарат; досліджено особливості професійної діяльності фахівців лісового господарства, а також вимоги сучасного ринку праці й галузі до конкурентоздатності та професійної підготовки таких фахівців; схарактеризовано структуру готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності, удосконалено її критерії, показники й рівні; розроблено й теоретично аргументовано концепцію підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; виокремлено та обгрунтовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; розроблено й експериментально перевірено ефективність педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; впроваджено в освітню практику ЗВО навчально-методичне забезпечення для вдосконалення підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

Нові факти, одержані здобувачем

Вважаємо, що дисертаційне дослідження Хрика Василя Михайловича є комплексним, у якому *уперше* обгрунтовано концепцію підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності, що охоплює методологічний, теоретичний, практичний концепти; розроблено педагогічну систему підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності, що містить три взаємопов'язані блоки (ціле-методологічний, змістово-організаційний, результативно-критеріальний); виявлено, теоретично обгрунтовано й реалізовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності (розвиток професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців лісового господарства; удосконалення змісту фахових дисциплін у контексті вимог лісового господарства; забезпечення індивідуальної траєкторії формування професійних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців лісового господарства засобами інтеграційно-модульної технології; посилення практичної підготовки на основі поєднання аудиторної та позааудиторної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства);

Позитивно оцінюємо те, що автором удосконалено зміст, форми, методи, технології підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; критерії готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності (мотиваційно-особистісний, інформаційно-когнітивний, дієво-практичний) і показники; *уточнено* сутність ключових понять дослідження («підготовка майбутніх фахівців лісового

господарства до професійної діяльності», «готовність майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності»); *подальшого розвитку* набули уявлення про особливості професійної діяльності фахівців лісового господарства; діагностичний супровід щодо визначення стану готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; реалізація методологічних підходів та специфічних принципів у підготовці майбутніх фахівців лісового господарства; компоненти готовності до професійної діяльності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Проведений аналіз змісту дисертаційного дослідження, а також публікацій дисертанта виступає у якості підстави для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність викладених автором результатів. Методологічно обґрунтовано визначення мети, основних завдань і методів наукового пошуку. Завдання дослідження сформульовано методологічно грамотно.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів і висновків зумовлена теоретико-методологічним підходом дослідника і застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пошуку. Доцільно також позитивно оцінити вміння дослідника систематизувати й узагальнювати дослідницькі документи і матеріали, що має певну специфіку в педагогічних наукових пошуках. 334 використаних джерел (із них 55 іноземних праць) уможливили кваліфікований науковий аналіз дисертанта у контексті сучасної освіти. Хрик Василь Михайлович системно підійшов до виокремлення суперечностей, які були у ході дослідження усунуті. Беручи до уваги окреслені суперечності стосовно досліджуваної проблематики, дисертант, на наш погляд, правильно визначив об'єкт, предмет, мету та гіпотезу дослідження. Зокрема авторській гіпотезі, як вагомому структурному елементу дослідження, притаманні інструментальність, належна прогностичність. Усе це створило необхідні умови для оптимального вибору стратегії наукового пошуку та його ефективної реалізації. Одержані дані та результати їх опрацювання вказують на ефективність обраної наукової траєкторії дослідження.

Відзначимо, що новизна і вірогідність загальних висновків дисертаційного дослідження автора забезпечені методологічною обґрунтованістю вихідних положень, використанням адекватних методів, аналізом значного обсягу науково-педагогічних джерел та науково-методичного забезпечення.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробленні та впровадженні в процес підготовки майбутніх фахівців лісового господарства навчально-методичного забезпечення, зокрема: робочих програм навчальних дисциплін «Лісівництво», «Лісовпорядкування», «Лісові культури», «Лісова таксація» і спецсемініарів «Інтеграція лісівничої та екологічної освіти», «Інформатизація лісового підприємництва», «Основи професійного становлення майбутніх фахівців лісового господарства»; конспектів лекцій і методичних рекомендацій для виконання практичних робіт із зазначених дисциплін та спецсемініарів; програми й методичних рекомендацій до виробничої практики та методичних рекомендацій із навчальної практики з лісовпорядкування для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 205 «Лісове господарство»; термінологічного словника «Генетика, селекція та насінництво лісових та декоративних рослин», робочого зошита з практичних занять із дисципліни «Лісівництво» і навчального посібника «Лісівництво», завдань для самостійної роботи й контролю навчальних досягнень майбутніх фахівців лісового господарства.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Інституту лісового і садово-паркового господарства Національного лісотехнічного університету України (протокол № 7 від 23.05.2022), Білоцерківського національного аграрного університету (довідка № 01-12/299 від 25.05.2022), Дрогобицького національного університету імені Івана Франка (довідка № 902 від 13.06.2022), Уманського національного університету садівництва (довідка № 347/01-10 від 1.3.06.2022), Сумського національного аграрного університету (довідка №815 від 14.06.2022), Шацького лісового фахового коледжу імені В. В. Сулька (довідка № 13/01-22 від 04.02.2022).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Як засвідчує проведений аналіз, наукових здобутків Хрика Василя Михайловича, результати дослідження можуть зацікавити викладачів та здобувачів закладів вищої освіти. Матеріали доцільно використовувати на факультетах підвищення кваліфікації працівників агропромислового комплексу, під час планування й організації освітнього процесу, реалізації індивідуального та диференційованого підходів до здобувачів.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Структура дисертації є методологічно обґрунтованою й логічною. Дисертація і реферат написанні й оформлені згідно з нормативними вимогами. Стиль викладу й аналізу проміжних і кінцевих результатів дослідження, наукових положень і висновків є обґрунтованим на теоретичному і методологічному рівнях.

Робота містить анотації українською й англійською мовами, вступ, п'ять розділів, висновки до кожного з них, загальні висновки, список

використаних джерел, який становить 334 найменування (із них 55 іноземних праць), 11 додатків. Повний обсяг дисертації - 558 сторінок, основний текст викладено на 414 сторінках. Дослідження містить 63 таблиці та 9 рисунків.

Так, у вступі обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, окреслено мету, завдання, об'єкт, предмет наукового пошуку; сформульовано гіпотезу, обґрунтовано концепцію, методологічні засади, описано комплекс методів; аргументовано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; обґрунтовано особистий внесок здобувана, подано відомості про впровадження й апробацію результатів, поінформовано про публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні основи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства в контексті вітчизняного та зарубіжного досвіду**» проаналізовано ступінь розроблення проблеми у вітчизняній і зарубіжній теорії й практиці лісівничої освіти; описано еволюцію лісівничої освіти та кадрового забезпечення лісгосподарської галузі в історичній ретроспективі; викладено сутність і змістову характеристику ключових понять; схарактеризовано особливості професійної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства в аспекті вимог до їх підготовки.

У ході дослідження з'ясовано проблеми розвитку лісівничої освіти в Україні, а саме: диспропорції в підготовці кадрів; недостатнє розроблення стандартів освіти для всіх рівнів підготовки, які б детермінували структуру й зміст освітніх програм відповідно до європейських вимог; дублювання навчального матеріалу в процесі професійної підготовки фахівців лісгосподарського профілю на різних рівнях системи освіти; нераціональне співвідношення теоретичного й практичного компонентів у процесі розвитку професійної компетентності фахівців лісового господарства. У зв'язку з цим, постала необхідність удосконалити лісівничу освіту в напрямі посилення підготовки фахівців лісового господарства як у якісному, так і в кількісному вимірах.

Унаслідок ретроспективного аналізу еволюції лісівничої освіти та кадрового забезпечення лісового господарства, виокремлено п'ять етапів розвитку: *початковий* (до 1729 р.), *дореформений* (1729 1872 рр.), *післяреформений* (1872 1917 рр.), *радянський* (1917 1991 рр.), *сучасний* (із 1991 р. донині). З'ясовано, що за період розвитку лісівничої освіти на якість професійної підготовки фахівців лісового господарства впливали як позитивні, так і негативні чинники. Серед першої групи чинників названі: усвідомлення природно-кліматичної, соціальної, організаційної специфіки регіону в розробленні освітніх програм; висока мотивація й особистісно- професійна відповідальність суб'єктів освітнього процесу; практична спрямованість освітнього процесу в контексті регіоналізації лісового господарства. Негативні чинники пов'язані з браком уваги до основних

тенденції розвитку лісового господарства, що мають звертати в процесі підготовки фахівців, а також із застарілим навчально-методичним забезпеченням.

З'ясовано сучасні тенденції розвитку лісівничої освіти: пріоритетність вищої освіти перед фаховою передвищою; поступове збільшення кількості закладів освіти, що готують фахівців лісового господарства; підвищення вимог до кваліфікаційного рівня фахівців лісового господарства.

Проаналізовано сутність ключових понять: «лісове господарство», «професійна діяльність майбутнього фахівця лісового господарства», «лісівнича освіта», «професійна компетентність майбутніх фахівців лісового господарства».

Особливість професійної діяльності фахівця лісового господарства полягає в наявності трьох взаємопов'язаних компонентів у професійній сфері

природних об'єктів (лісів), технічних пристроїв (лісових машин і механізмів), системи міжособистісних взаємин із колективом (працівниками галузі). Виокремлено основні вимоги сучасного ринку праці до професійної діяльності та підготовки майбутніх фахівців лісового господарства: засвоєння принципів, критеріїв й індикаторів сталого управління лісами в умовах циркулярної економіки та змін клімату; взаємодія з громадськістю з питань ведення лісового господарства та зняття соціальної напруги щодо методів і способів лісогосподарювання через інформування населення про стале управління лісами, багатоцільове використання лісових ресурсів; залучення громадськості до розв'язання лісогосподарських проблем і до консультацій для територіальних громад стосовно ухвалення рішень, які мають вагомое екологічне, рекреаційно-оздоровче, економічне значення та здатні спричинити вагомий соціальний резонанс; поліфункційне ведення лісового господарства й раціональне, безперервне, невиснажливе, багатоцільове використання лісових ресурсів, з огляду на лісотипологічні умови та ландшафтно-водозбірні принципи лісогосподарювання; збереження природного біорізноманіття на всіх рівнях від генетичного до видового, ландшафтного й екосистемного; безперервне, високоефективне виконання екологічних, економічних, соціальних функцій на місцевому, національному, глобальному рівнях; проведення спільних заходів із розроблення, виготовлення, постачання устаткування, технологічних ліній і техніки, координації та проведення спільних наукових досліджень, науково-технічний супровід спільних робіт; сприяння раціональному використанню ресурсів аграрного й лісогосподарського виробництва, з огляду на виробничо-технологічні зв'язки, що склалися між підприємствами та організаціями; вироблення взаємоузгоджених підходів до розв'язання проблем охорони навколишнього природного середовища тощо.

Аналіз особливостей професійної діяльності та вимог ринку праці дає змогу виокремити першорядні завдання ЗВО щодо підготовки майбутніх фахівців лісового господарства: створення оптимальних умов для розвитку

мотивації майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; удосконалення змісту фахових дисциплін; вивчення індивідуальних особливостей і професійних інтересів здобувачів; використання сучасних форм, методів, технологій навчання в аудиторній і позааудиторній діяльності; інтеграція освітньої, науково-дослідницької, інноваційної діяльності; оновлення навчально-методичного забезпечення; підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників та ін.

У другому розділі **«Концептуальні засади підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності»** досліджено методологічні підходи та принципи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; обґрунтовано концепцію підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

Методологічне підґрунтя проблеми становить низка наукових підходів (системний, аксіологічний, особистісно-орієнтований, компетентісний, професійно-когнітивний, інтегративний, синергетичний, діяльнісний) і принципів (загальнодидактичні - науковості, гуманізації, доступності, наочності, цілісності, зв'язку теорії з практикою, систематичності й послідовності; специфічні - дискретності та неперервності, оптимальності, професійної спрямованості, активності й самостійності, цілеспрямованості, варіативності, інтегративності, диференціації, поетапності, соціальної зумовленості, модульності, міждисциплінарності, технологічності). Їх вибір корелює з метою, завданнями, змістом, формами, методами й технологіями підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

Передумовами обґрунтування концепції підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності послуговували: дослідження сучасних тенденцій розвитку лісівничої освіти та галузі лісового господарства; вивчення особливостей і вимог до професійної діяльності фахівців лісового господарства; аналіз законодавчо-нормативних документів й умов розвитку лісівничої освіти в Україні та за кордоном; студіювання стану професійної підготовки фахівців лісового господарства; окреслення низки методологічних підходів до професійної підготовки зазначених фахівців; рефлексія власного досвіду викладацької діяльності. Метою концепції є обґрунтування теоретико-методологічних і практичних засад підготовки майбутніх фахівців лісового господарства, що спрямовані на формування професійних знань та вмінь, особистісних якостей для успішного виконання професійної діяльності.

З'ясовано чинники впливу на якість професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства, а саме: *зовнішні* (загальні тенденції глобалізації, модернізації, гуманізації, інтеграції, гуманітаризації,

інтенсифікації, демократизації, комп'ютеризації, інформатизації лісівничої освіти); *внутрішні* (організація освітнього процесу; матеріально-технічне, навчально-методичне, інформаційно-технологічне забезпечення; рівень педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників; вивчення інтересів, потреб та індивідуальних особливостей здобувачів; забезпечення диференціації, індивідуалізації навчання для професійно-особистісного розвитку здобувачів); *особистісні* (індивідуальні якості, мотивація, особистісний адаптаційний потенціал, міжособистісні взаємини та ін.).

Концептуальна ідея полягає в упровадженні якісних змін у професійну підготовку фахівців лісового господарства, що сприяють розвитку позитивної динаміки в структурних компонентах їхньої готовності, усвідомленню соціальної значущості професії. Мета та якісні зміни реалізовані через упровадження розробленої педагогічної системи та створення організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності. Педагогічна система підготовки майбутніх фахівців лісового господарства слугує підставою для теоретичного осмислення й побудови професійної діяльності, постає як єдність, що представляє взаємопов'язаний комплекс процесів, засобів, методів, етапів цілеспрямованого педагогічного впливу, розташованих у певній логічній послідовності, конкретних цільових установок, окресленого предметного змісту й оптимальних технологій освітньої діяльності, результатом якої є високий рівень готовності до професійної діяльності.

У концепції виокремлено пріоритетні напрями вдосконалення підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності: аналіз прогнозованого соціального замовлення на підготовку майбутніх фахівців лісового господарства й динаміки розвитку ринку праці під час розроблення та коригування змісту освітніх програм; оновлення контенту фахових навчальних дисциплін на засадах професійної зорієнтованості та міждисциплінарності знань; оптимізація освітніх можливостей позааудиторної роботи здобувачів на основі інтеграції навчальної, науково-дослідницької, практичної діяльності; використання потенціалу активних та інтерактивних методів навчання для формування професійно-ціннісних орієнтацій, стимулювання мотиваційної сфери здобувачів у професійних намірах, активізація їхніх пізнавальних інтересів і потреб, підвищення установки на саморозвиток, самовдосконалення, самореалізацію, формування професійно важливих особистісних якостей та суб'єктної позиції в оволодінні майбутньою професійною діяльністю; розроблення навчально-методичного забезпечення для фахової підготовки майбутніх фахівців лісового господарства.

У третьому розділі «**Моніторинг стану та діагностика готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності**» проаналізовано стан підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; обґрунтовано структурно-компонентний склад і критеріально-рівневу характеристику готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; описано результати констатувального етапу експерименту.

Проведено моніторинг стану професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства й діагностику стану їхньої готовності до професійної діяльності. Об'єктами моніторингу в дослідженні стали: освітній процес, академічна успішність здобувачів, навчальна та практична діяльність здобувачів, особистісні характеристики здобувачів. Виявлено недоліки в підготовці майбутніх фахівців лісового господарства: низький рівень сформованості установки на активну професійну діяльність у лісогосподарській галузі; відсутність у здобувачів прагнення до пошуку нових, ефективних шляхів комплексного розв'язання професійних завдань: віддаленість змісту навчання від вимог і реального стану сучасного лісогосподарського виробництва; недостатня сформованість професійно значущих особистісних якостей здобувачів та ін. Констатовано, що ЗВО мають потенційні освітні ресурси щодо забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

Відповідно до характеру задекларованої проблеми, окреслених цілей і завдань дослідження, виокремлено й описано компоненти готовності (ціннісний, гностичний, технологічний), що перебувають у взаємозв'язку та взаємозалежності, уможлиблюють якісну підготовку до професійної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства. Доведено необхідність їх реалізації через діалектичну єдність. Згідно з обґрунтованими компонентами, диференційовано критерії готовності: *мотиваційно- особистісний, інформаційно-когнітивний, дієво-практичний*.

Диференційовано три рівні готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності: високий, середній, низький, кожен із яких вирізняється певним ступенем вияву зазначених вище показників.

Для з'ясування стану готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності розроблено та використано такі діагностичні методики: «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» (А. Реан, В. Якунін); «Методика визначення ціннісних орієнтацій М. Рокича»; «Психологічний тест В. Рахівського»; тест «Психологічні та психофізіологічні особливості студентів» (В. Смекал, М. Кучер); вербальні

асоціативні методики суб'єктивного ставлення до природи «І Іатурофіл», «Домінанта», «Альтернатива», «ЕЗОГІ» та ін.

За результатами констатувального етапу (2016-2018 рр.) експерименту підсумовано, що загальний рівень готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності на констатувальному етапі експерименту в КГ й ЕГ відрізнявся несуттєво, а саме: високий рівень ЕГ 6,06 % та КГ 8,33 %; середній рівень ЕГ' 35,23 % і КГ 39,97 %; низький рівень - ЕГ' 58,71% та КГ 55,70 %, що засвідчує недостатній рівень готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності. Діагностувальний зріз готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності маркував проблему подальшого дослідження та дав змогу уточнити характер побудови програми формування етапу експерименту.

У четвертому розділі **«Педагогічна система підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності»** схарактеризовано педагогічну систему підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; презентовано модель, виявлено й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

Педагогічна система підготовки майбутніх фахівців лісового господарства потрактована як система цілеспрямованих процедур лісівничої освіти, що вирізняється внутрішньою єдністю структур, які утворені сукупністю цілей, інтегрованим змістом фахових дисциплін, узгодженим використанням активних методів та організаційних форм підготовки майбутніх фахівців лісового господарства в аудиторній і позааудиторній діяльності, технологіями навчання, спрямованими на освоєння професійної діяльності в лісовій галузі.

Для досягнення ефективності педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства розроблено й упроваджено навчально-методичне забезпечення. Система підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності візуалізована у вигляді моделі, що постає як сукупність взаємопов'язаних блоків: ціле-методологічного, змістово-організаційного, результативно-критеріального

Наголошено на важливості виокремлених й обґрунтованих організаційно-педагогічних умов: розвиток професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців лісового господарства; удосконалення змісту фахових дисциплін у контексті вимог лісового господарства; забезпечення індивідуальної траєкторії формування професійних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців лісового господарства засобами інтеграційно-модульної

технологи; посилення практичної підготовки на основі поєднання аудиторної та позааудиторної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства.

Програма сгіецсеінару «Інформатизація лісового підприємництва» уможливила опанування майбутніми фахівцями лісового господарства практичних навичок у сфері підприємницької діяльності на основі реалізації комунікації за допомогою універсальних методів мережевого інформаційного обміну та взаємодії в умовах територіальної віддаленості лісогосподарських підприємств. За результатами оволодіння програмою семінару здобувані набули навичок роботи на спеціалізованих вебсайтах («Відкритий ліс», «Лісівник», «Сталий розвиток лісового господарства в Україні», «Інформаційний портал деревообробної галузі «DEREVO.INFO», Державне підприємство «Лісогосподарський інноваційно-аналітичний центр», «Портал деревообробників України»); лісових торгових майданчиках (URE: <https://c.litt.1.y/O.R2.Z.y.t>) і Всеукраїнській лісовій біржі (URL: [! . x. Mii.ua/news single/200](http://x.Mii.ua/news/single/200)), навчилися професійного обміну думками на форумах «Українська лісова платформа» (URL: vwf.ua/forestpli >гг п).

Спецсеінар «Основи професійного становлення майбутніх фахівців лісового господарства» дав змогу сформуванню в здобувачів усвідомлення власної ролі як суб'єкта творчості свого життя, оволодіти практичними навичками аналізу й оцінювання складних проблем становлення власного «Я», професійного, зростання та подолання можливих життєвих труднощів і криз. Це сприяло формуванню в майбутніх фахівців лісового господарства активної життєвої позиції та усвідомленню власної ролі в новій соціально- професійній реальності в контексті розв'язання нагальних проблем охорони земель як основного національного багатства України.

Органічну єдність аудиторної і позааудиторної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства для посилення практичної підготовки вможливило залучення здобувачів до пошуку автентичних інтернет-ресурсів з опорою на ключові поняття, терміни; розроблення бізнес-планів, стратегічних програм розвитку лісогосподарського підприємства, проектування тематичних веб-сайтів, розроблення презентацій «Роль лісового господарства в економіці України», «Моя спеціальність», студентських конкурсів есе «Майбутнє лісів України», «Екологічні аспекти лісового господарства» та ін.

У п'ятому розділі **«Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності»** схарактеризовано програму, етапи й методику формувального етапу педагогічного

експерименту; описано організацію, хід, аналіз дослідницько-експериментальної роботи та узагальнено результати.

Дослідницько-експериментальну роботу проведено поетапно в умовах освітнього процесу з 2016 р. до 2022 р. Для репрезентативності вибірки до педагогічного експерименту залучено студентів, науково-педагогічних працівників Білоцерківського національного аграрного університету, Сумського національного аграрного університету, Інституту лісового і садово-паркового господарства Національного лісотехнічного університету України, Дрогобицького національного університету імені Івана Франка, Уманського національного університету садівництва, Шацького лісового фахового коледжу імені В. В. Сулька.

В експерименті на різних етапах брали участь 492 здобувачі вищої освіти та 67 викладачів ЗВО, що готують майбутніх фахівців спеціальності 205 «Лісове господарство».

На *формульованому етапі* (2018-2021 рр.) експериментального дослідження проведено експеримент, мета якого полягала в перевірці правильності розробленої концепції, дієвості педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності. Загалом у формульованому експерименті взяло участь 492 студенти, які були довільно розподілені на контрольну й експериментальну групи, а саме: контрольна група (КГ) - 228 студентів, експериментальна група (ЕГ) 264 студенти. В освітній процес упроваджено розроблені й теоретично обгрунтовані основні положення концепції та системи, організаційно-педагогічні умови підготовки фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

На *узагальнювальному етапі* (2020- 2022 рр.) систематизовано й статистично оброблено експериментальні дані; сформульовано основні висновки й рекомендації щодо впровадження результатів педагогічного експерименту в процес підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності, окреслено перспективи подальшого вивчення проблеми.

Результати діагностики загального рівня готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності до й після проведення педагогічного експерименту узагальнено в табл. 1 та на рис. 2. Результати діагностики доводять, що високий рівень готовності в КГ зріс лише на 9,65 %, натомість в ЕГ він збільшився на 33,70 %; середній рівень готовності в КГ зріс на 7,01 %, а в ЕГ - на 3,80%; низький рівень готовності в КГ зменшився на 16,66 %, а в ЕГ - на 37,50 %.

Вірогідність результатів проведеної експериментальної роботи й достовірність експериментальних даних визначено з використанням непараметричного критерію *ПірсонаХ*.

Результати формувального етапу експерименту підтвердили правомірність й ефективність педагогічної системи та запропонованих організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності, послугувавши підставою для висновку, що мети дослідження досягнуто, сформульовані завдання виконано, гіпотезу підтверджено.

Педагогічну результативність і достовірність експериментального дослідження підтверджено методами математичної статистики.

Слід відзначити, що загальні висновки відповідають поставленим завданням, обґрунтованість і переконливість яких засвідчують самостійність і логічність суджень, достатню наукову підготовленість здобувана. Позитивно розцінюємо представлену у додатках наукову інформацію, а таблиці та рисунки увиразнюють уявлення про цілісність дослідження, проведеного дисертантом. Список використаних джерел зроблено з дотриманням встановлених вимог. Рівень узагальнення результатів педагогічного наукового пошуку свідчать про її зрілість як дослідника проблем педагогіки.

У змісті реферату відображено основні положення дисертації, їх викладено досить повно. Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в рефераті, належним чином розкрито й обґрунтовано в рукописі дисертації. Поняттєво-термінологічний апарат визначено з урахуванням специфіки педагогічного дослідження.

Впровадження результатів дослідження, здійсненого дисертантом, підтверджується довідками семи університетів різних регіонів України.

Констатуємо і той факт, що загальний об'єм основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання наукових досліджень, які подаються на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

Дискусійні положення га зауваження до змісту дисертації Попри відмічений позитив, у роботі є спірні моменти, побажання та зауваження, які спонукають до дискусії, а саме:

1. В 1.2 - є ґрунтовний опис еволюції теоретичного підґрунтя лісівничої освіти та кадрового забезпечення лісового господарства, але зовсім відсутні узагальнення й власне бачення таких понять як «лісівнича освіта», «лісівник» тощо.

2. Необхідно ширше показати практичну підготовку майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності, адже в сучасних умовах професійна фахова підготовка фахівців будь-якої галузі, в тому числі й лісового господарства, неможлива без її практичного складника.
3. Викликає дискусію назва мотиваційно-особистісного, а не мотиваційно-ціннісного критерію, хоча він включає цінності здобувана вищої освіти.
4. На нашу думку, необхідно було б передбачити окремий параграф, в якому ґрунтовно висвітлено зарубіжний досвід підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.
5. Щодо експериментального дослідження (формульальний етап). На наш погляд, можна було б більш чітко простежити вплив розроблених автором організаційно-педагогічних умов на процес реалізації педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності в інформаційному середовищі закладів вищої освіти.
6. У вступі дисертації та рефераті автор наводить виокремлені на основі аналізу літературних джерел і фактичного стану підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності суперечності. Однак бажано було б пояснити, чи вдалося автору розв'язати їх у процесі дослідницько-експериментальної роботи.
7. Незважаючи на досить глибоке наукове вивчення автором феноменології компетентнісного підходу, у роботі бажано було б здійснити більш широкий аналіз професійних функцій фахівця лісового господарства у розрізі володіння ним інформаційно-комунікативними технологіями.
8. Дисертаційна робота місцями переобтяжена складними синтаксичними конструкціями, що утруднює розуміння тексту.

Однак, висловлені зауваження та побажання носять дискусійний характер, а тому не мають суттєвого впливу на високу позитивну оцінку рецензованого дисертаційного дослідження. Робота, безсумнівно, містить значні наукові доробки та нові, раніше не захищені наукові положення.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, достатньо повно висвітлені в опублікованих працях здобувача. Аналіз змісту публікацій, які розкривають науковий зміст дисертації, свідчить, що їм притаманний конкретний і ціннісний характер, вони чітко аргументовані, узагальнення результатів педагогічного дослідження здійснено на належному методологічному рівні.

Підкреслимо широкий спектр апробації результатів дослідження на 9 науково-практичних конференціях. Проміжні та кінцеві результати дослідження висвітлено у 41 публікації автора (15 у співавторстві), зокрема: в 1 монографії, 1 навчальному посібнику, 20 статтях у фахових наукових виданнях України та в іноземних наукових періодичних виданнях (3 у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних «\(^o8»)), у 9 апробаційного характеру, у 10 розвідках, які додатково відображають положення дисертації.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук»

Па основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційна робота Хрика Василя Михайловича «Теорія і практика підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомое теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада 2021 р., а її автор, Хрик Василь Михайлович, заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

 О. В. Кучай

 О. В. Кучай
 О. В. Кучай
 О. В. Кучай
Баромовського о.д.

